

La sostenibilitat mediambiental, d'on venim, on som

Lluís Recoder

Exconseller de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya

1. El medi ambient, un sistema en evolució

«*LA TERRA ÉS A PUNT D'AGAFAR una febre malsana que durarà almenys 100.000 anys.*». No és tracta del títol d'una novel·la de ciència ficció sinó de l'article publicat al «The *Independent* el gener del 2006 i que acostumo a enviar als meus alumnes del grau de Relacions Internacionals de Blanquerna-Universitat Ramon Llull per tal que preparin la primera classe de l'assignatura Governança Mundial Mediambiental. L'autor James Lovelock, reconegut científic anglès, pare de la teoria de Gaia que entén la Terra com un superorganisme que s'autoregula i l'home que els anys 60 inventà l'instrument que permeté detectar el perillós creixement del forat a la capa d'ozó estratosfèric causat pels d'halons i clorofluorocarbonis.

El brillant currículum de Lovelock impedeix encasellar el personatge dins l'activisme més radical i més aviat el podem encabir dins del nombrós grup de científics que com a conseqüència de la seva recerca han desenvolupat un compromís personal amb la defensa de la salut del planeta i de les espècies que l'habitarem. La preocupació de fons no és nova; té una llarga història, encara que mai no s'havia manifestat amb els termes d'angoixa que expressen Lovelock i tants altres. Ja al segle v ac, Plató es lamentava de les greus conseqüències que la desforestació de l'Àtica estava comportant per a l'agricultura, i

Aquesta successió d'esdeveniments evidencia que la Terra ha estat i és un planeta en constant evolució i que l'evolució històricament havia tingut causes naturals

des de temps remots tenim documentades múltiples migracions massives a llocs diversos del planeta, conseqüència de la pèrdua de la «pell» vegetal de la terra. La diferència entre allò que ens expliquen les cròniques antigues i el canvi accelerat que pateix el nostre entorn natural és la incertesa sobre la seva intensitat i possibles conseqüències. Conseqüències sens dubte catastròfiques.

El coneixement de la història de la mare terra posa de manifest que el planeta ha viscut períodes càlids, períodes glaciars, interglaciars i destruccions massives d'espècies relacionades amb el clima o amb fenòmens no del tot determinats. Aquesta successió d'esdeveniments evidencia que la Terra ha estat i és un planeta en constant evolució i que l'evolució històricament havia tingut causes naturals i tan diverses com les erupcions volcàniques, la modificació de l'angle terrestre, els canvis en la temperatura provocats per altres causes naturals i, fins i tot, la col·lisió d'asteroides provinents de l'espai exterior.

2. El clima agent de canvi

El clima ha estat el gran agent de canvi en aquesta llarga història del planeta blau, provocant l'alternança de llargs períodes càlids amb períodes glaciars o amb curts períodes de canvi sobtat que han impactat en les condicions de vida de la humanitat. Benjamin Franklin va relacionar els anys de collites perdudes que precedirien la revolució francesa amb l'erupció del volcà islandès Heckla. Es coneix l'any 1816 com l'any sense estiu, un any amb el continent europeu va patir una pèrdua generalitzada de collites i manca d'aliments, fet que va ocasionar pobresa extrema i disturbis. Un viatger que va recórrer la

Borgonya francesa l'any 1817 escrivia que «una multitud de captaires inundava els camins», i afegia: «la gent miserable, nombrosa en temps passats, ha augmentat enormement, a cada posta, una multitud de dones, nens i vells, s'apinyava al voltant del carruatge». Un altre viatger provinent de les Illes Britàniques escrivia *que* «no eren tants com els que assetjaven els viatgers a Irlanda». A Suïssa un cronista escrivia que «el nombre de captaires que omplien els camins era tan gran que podia comparar-se amb un exercit». L'estiu de l'any 1819 a Wurzburg, Baviera, van tenir lloc els primers disturbis antisemites de la història moderna d'Alemanya, els quals s'estengueren per tot el país i arribaren fins a Amsterdam o Copenhage.

En aquells anys Europa es recuperava de les guerres napoleòniques que varen assolir el continent entre 1802 i 1815, però, quin era l'origen real de tant sofriment com relaten les cròniques de l'època? Ni més ni menys cal anar-lo a trobar a 16.000 kms, a l'illa de Sumbawa a l'actual Indonesia on durant la primavera de l'any 1815 entrà en erupció el volcà Tambora amb una força equivalent a 800 megatonnes de TNT i provocà una columna de fum que s'elevà 43 kms. A més d'ocasionar 71.000 víctimes directes, els pitjors efectes es varen fer sentir un any més tard quan la pols llançada a l'atmosfera pel volcà es va estendre reduint dràsticament la llum solar, fet que va ocasionar una baixada sostinguda de les temperatures i altres fenòmens atmosfèrics significats. Així, el mes de juny de l'any 1816 va nevar a Nova Anglaterra i aquell estiu va gelar vora la costa; a Irlanda aquell mateix any va estar plovent sense parar de maig a octubre, provoca una crisi que va durar tres anys, origen de la primera gran onada migratòria cap als Estats Units d'Amèrica.

Més recentment, l'erupció del volcà Pinatubo a les Filipines, l'any 1991, després de 500 anys d'inactivitat, va tenir un impacte global significatiu, però breu, i es provocà un refredament de la Terra de — 0,5°C que va emmascarar temporalment l'escalfament originat per la nostra civilització. I com aquests en podem trobar molts altres exemples descrits al llarg dels anys.

Fenòmens com les erupcions volcàniques ens permeten extreure algunes conclusius importants, com fins a quin punt depèn la civilit-

Les tragèdies ambientals poden tenir un origen llunyà, tan des del punt vista físic com temporal.

zació d'unes condicions climàtiques estables; que les tragèdies ambientals poden tenir un origen llunyà, tant des del punt vista físic com temporal, i quines podrien ser les devastadores conseqüències d'un canvi gran i sobtat provocat per l'home en el sistema climàtic global.

L'anàlisi de les capes més antigues de gel a les glaceres Huascaran i Quelcaya a Perú o als gels antàrtics han permès reconstruir els darrers 600.000 anys d'història climàtica, i es posa de manifest un sorprenent paral·lelisme entre la concentració de CO₂ a l'atmosfera i la temperatura terrestre, fins al punt que és possible identificar els episodis climàtics més extrems de la història de la humanitat que tenim documentats, tant els més antics com els més recents.

3. L'acció humana

Fa uns 10.000 anys els nostres avantpassats, que s'estima eren uns 4 milions, protagonitzaren la primera gran transició de la espècie humana, adoptant progressivament l'agricultura i la ramaderia com a formes de producció d'aliments en substitució de la recol·lecció i la caça. Fa uns 5000 anys aC. començà la sedentarització de l'espècie humana i és a partir d'aquí que la població es duplica cada mil·lenni fins a arribar als 50 milions d'humans l'any 1000 AC, als 100 el segle I AC o als 200 el segle II dC. L'agricultura i la ramaderia creen societats sedentàries i l'augment de la població com a conseqüència de la millora de la qualitat de vida i de la capacitat de proveir-se d'aliments, però també ocasionaren una tensió exponencial sobre el medi ambient derivada de l'artifatge dels ecosistemes naturals per proveir terres de conreu que amb els consegüents problemes d'erosió dels sols i la pèrdua de nutrients, també accelerà la desforestació per a cobrir les necessitats d'habitatge o per proveir de combustible les fargues

Avui, el domini de l'home sobre el planeta ha esdevingut tan penetrant que altera l'hàbitat de tots els éssers vius, incloent-se el d'ell mateix. El racionalisme modern va situar l'home al centre de l'univers.

metal·lúrgiques. Es calcula que la conca mediterrània conserva només un 10% dels boscos que la cobrien l'any 2000 aC., un temps on les masses boscoses eren un continu des de l'actual Marroc fins a l'Afganistan.

També fa uns 10.000 anys la humanitat es comença a qüestionar sobre la mort i la transcendència. En els mil·lennis posteriors sorgeixen les grans corrents religiosos i filosòfics amb respostes diferents sobre la relació entre l'home i la natura. A l'Àsia Central i Oriental, hinduisme, budisme, confucianisme i taoisme ensenyen que l'home ha d'esforçar-se per viure en harmonia amb la natura. Contràriament les tres religions monoteistes, cristianisme, judaisme i Islam mantenen durant molt de temps una visió utilitarista de la natura. Al Gènesis 1-28 llegim: «...i Deu els va beneir dient-los: procreu i multipliqueu-vos i domineu la Terra, sotmeteu-la i domineu els peixos del mar, damunt les aus del cel i els ramats i damunt tot allò que es viu i es mou damunt la terra...» Una interpretació literal del Gènesis podia justificar l'home occidental, com així ha estat, a experimentar la necessitat de forçar la naturalesa per adaptar-la a llurs desitjos, en comptes de viure en harmonia amb ella. Avui, el domini de l'home sobre el planeta ha esdevingut tan penetrant que altera l'hàbitat de tots els éssers vius, incloent-hi el d'ell mateix. El racionalisme modern va situar l'home al centre de l'univers. Per a Emmanuel Kant la naturalesa era un mer instrument al servei de l'home, arribà a afirmar que «La seva existència té en si mateixa el fi més alt, i amb aquesta finalitat l'home pot sotmetre la natura sencera fins on arribin les seves forces». És clar que els textos bíblics i fins i tot el racionalisme que tant ha marcat l'home contemporani admetien una visió de la relació de l'home amb la natura basada en la protecció mútua, la responsabili-

tat, o la comprensió de la natura al servei de la plenitud de la humanitat, consideració que indefectiblement duia al compromís d'una vida en equilibri amb el medi ambient, com va fer i va predicar sant Francesc d'Assís.

4. L'impacte de la revolució industrial

El renaixentista Leonardo da Vinci va demostrar fins on havia arribat l'avenç tècnic de la humanitat amb el disseny de rodes dentades, engranatges i màquines enginyoses, invents que permetien la transmissió d'una energia fins aleshores primària, fos la força humana o animal, la del vent o de la caiguda de l'aigua. Va ser l'escocès James Watt qui el 1769, amb l'invent de la màquina de vapor va permetre l'aportació d'energia necessària per posar en moviment d'una forma constant i il·limitada enginys com els descrits, només calia carbó i ferro per fer-ho possible; així la humanitat inicia la seva segona gran transició, la Revolució Industrial que tingué com a conseqüències immediates l'eclosió demogràfica, la fabricació en sèrie, la urbanització massiva, el canvi social i en les idees, o el treball femení... i també una crisi ambiental accelerada que no s'ha aturat, ans el contrari, amb impactes desconeguts fins aleshores, amb tanta intensitat com la contaminació de l'aire, de rius i de mars o l'inici del canvi climàtic d'origen antropomòrfic, i alguns més recents, com el deteriorament de la capa d'ozó estratosfèric, la pèrdua accelerada de biodiversitat, la contaminació química, pluja àcida, l'exposició a isòtops radioactius... fenòmens amb una història ínfima dins la llarga història de la humanitat i amb un impacte inaudit sobre el planeta i les espècies que l'habituen. Un impacte que creix amb l'increment de la població, i si quan Watt va patentar la màquina de vapor la humanitat la integren uns 1000 milions de persones, i l'any 1945 érem 2300 milions, avui ja som 7.500 i l'any 2050 passarem dels 9.100. Tot això ha passat en poc més de dos segles!

Les idees sorgides de la Revolució Francesa mantenien la concepció utilitarista de la naturalesa, però, d'altra banda, l'alternativa al

La tecnologia moderna aplicada a la pesca, l'agricultura o l'artigatge, té uns efectes devastadors quan es gestiona des de les velles idees de sempre.

capitalisme formulada per Marx i Engels reafirmava que la naturalesa només te sentit en funció de les necessitats humanes. Lenin, en la translació pràctica de les idees de Marx i Engels entenia que el socialisme havia de construir-se damunt la capacitat productiva d'una societat organitzada mitjançant el sistema de fàbriques, situant la producció industrial com a prioritat i base del benestar pretès per a la URSS. La teoria econòmica contemporània diguem que no ha millorat gaire aquesta visió, i la mesura econòmica habitual encara es fonamenta en el nivell de producció, sense tenir en compte si és sostenible o si s'estan consumint recursos no renovables. Quan el Banc Mundial, el Fons Monetari Internacional o el Banc Interamericà de Desenvolupament decideixen els crèdits o l'ajut monetari que atorguen, continuen basant-se en la millora del rendiment econòmic del receptor del préstec, sense que tinguin una consideració principal els factors mediambientals inherents al projecte concret, factors ambientals que encara segueixen exclosos del càlcul del Producte Interior Brut, la mesura del benestar de les societats comunment acceptada.

Els problemes mediambientals als quals s'enfronta la humanitat tenen, doncs, un origen tecnològic i demogràfic, però també una forma de pensar obsoleta que si amb una tecnologia antiga tenia uns efectes limitats, amb la evolució tecnològica moderna s'ha fet incontrolable. De la mateixa manera que un fenomen tan antic com la guerra amb la tecnologia moderna pot arribar a amenaçar l'existència de milions d'éssers humans, la tecnologia moderna aplicada a la pesca, l'agricultura o l'artigatge té uns efectes devastadors quan es gestiona des de les velles idees de sempre.

5. La resposta

El romanticisme del segle XIX engendrà moviments d'exaltació de la vida en equilibri amb la natura com a reacció a les amenaces de la indústria a les societats modernes. Henry Thoreau a *Walden o la vida als boscos* (1854) exaltava fins a la utopia la fugida de la ciutat i el retorn a la mare natura, mentre que, més a la vora, Carles Bosch de la Trinxeria, amb els seus *Records d'un excursionista* (1887), donava el tret de sortida a la vessant romàntica de redescoberta del país pròpia de la Renaixença.

Anys abans Malthus formulava les seves teories demogràfiques amb el seu *Assaig sobre el principi de la població* (1798), de gran impacte en les teories posteriors sobre els límits del creixement, teories que es fonamentaven en el fet que la població està limitada pels mitjans de subsistència i creix invariablement sempre que creixin aquests mitjans, llevat que ho impedeixin obstacles poderosos que ell resumia en «la restricció moral, el vici o la misèria».

En un àmbit més d'acció, és a la segona meitat del segle XIX que es posen en marxa les primeres iniciatives mediambientals, basades en un primer moment en la protecció de la flora, la fauna i el paisatge. El 1876 es fundà a Catalunya l'Associació Catalana d'Excursions Científiques, entitat precursora del Centre Excursionista de Catalunya; el 1913, la British Ecological Society, i el 1915, la Ecological Society of America. I també daten d'aquests anys les primeres iniciatives de protecció d'espais singulars. Així, el 1871 es crea el primer parc nacional a nivell mundial, Yellowstone, als Estats Units; el 1890 Yosemite, i més a la vora, el 1918, es declaren els Picos de Europa parc nacional, i el 1918 es crea el d'Ordesa y Monte Perdido.

El segle XX, amb l'avanç dels efectes de la revolució industrial, és el segle del creixement econòmic i de l'extensió del benestar a les societats occidentals. També és el segle de les dues grans guerres mundials, de la guerra freda i del socialisme real, del desenvolupament a Occident de l'estat del benestar o de l'alliberament de les darreres colònies. En el terreny de les idees, aquest conjunt de fenòmens ecllosiona als anys 60 amb una àmplia contestació dels valors dominants.

Rachel Carson transità de la sensibilitat naturalista de caràcter estètic i moral a la consciència ecològica qüestionant el biaix autodestructiu de la nostra civilització.

Es el temps de les lluites pels drets civils, del pacifisme, del feminisme o en el terreny de l'Església de l'esforç renovador del Concili Vaticà II.

D'aquest ambient de qüestionament i contestació no en podia quedar al marge el creixent deteriorament ambiental del planeta, i és així com biòlegs, zoòlegs i científics d'origen divers passen de la recerca i la constatació científica a la conscienciació, teorització i denúncia ambiental.

6. Rachel Carson i els divulgadors científics

Personatge interessantíssim i influent, era una dona menuda i aparentment fràgil, científica marina, lliurada a la seva feina, que el 1962 revolucionà els Estats Units amb el seu llibre *La primavera silenciosa* on qüestionava l'ús del DDT i la fe cega en el progrés tecnològic, i despertà així el moviment ecologista. El DDT, un producte químic amb un amplíssim poder destructiu, havia estat desenvolupat el 1939 i utilitzat amb gran eficàcia per lluitar contra la propagació de les malalties tropicals entre els soldats americans que combatien al front del Pacífic durant la segona guerra mundial, va tenir un ràpid desenvolupament a l'agricultura com a insecticida d'altíssima eficàcia. Rachel Carson transità de la sensibilitat naturalista de caràcter estètic i moral a la consciència ecològica, qüestionant el biaix autodestructiu de la nostra civilització, enfrontant-se a la potent indústria química americana, que no estalvià esforços per desqualificar-la, tant des del punt de vista científic com personal. Meticulosament va descriure com el DDT entrava dins la cadena alimentària, com s'acumulava als greixos animals, també en els humans, i causava càncer i distorsions genètiques, i aconseguí la reacció del president Kennedy i per prime-

ra vegada fou acceptada la necessitat de regular la indústria per tal de protegir el medi ambient. Amb ella va néixer el mediambientalisme modern.

Els qui ja passem de la cinquantena recordem amb simpatia i nostàlgia la tasca de sensibilització mediambiental que varen desenvolupar durant els 60 divulgadors científics que, utilitzant la petita pantalla, aleshores en blanc i negre, feren arribar a tantíssimes llars aspectes desconeguts i impactants de la naturalesa i la vida animal. A casa nostra aquesta tasca tenia el nom de Félix Rodríguez de la Fuente, un personatge entranyable que desvetllà moltes consciències i va ser la llavor de molts compromisos personals amb el medi ambient. A d'altres latituds aquesta eficaç tasca de rigorosa divulgació té noms com Carl Sagan o Richard Attenborough.

L'habitual compromís mediambiental derivat del coneixement científic té un altre exemple en Paul Ehrlich, el lepidòpter que el 1968 impactà el món amb la publicació del seu treball «La bomba demogràfica», on advertia de l'impacte letal del creixement de la població mundial, de la explotació dels recursos naturals i el medi ambient, i insistí en el que des de Carson es converteix en constant: la connexió entre medi ambient, economia i benestar social.

La vigília de Nadal de l'any 1968 la missió Apol·lo 8 va prendre la primera foto de la Terra des de l'espai. Era la primera missió Apol·lo que va abandonar els confins de l'òrbita pròxima a la Terra i que va voltar la Lluna cercant llocs on allunar abans que l'Apol·lo 11 ho fes l'estiu següent. Com explica Al Gore al seu llibre «*Una veritat incòmoda*», la nau va anar voltant fins a la part més allunyada de la Lluna i, com era d'esperar, va perdre el contacte per ràdio. Inevitablement, encara que tothom entenia el motiu del prolongat silenci, van ser uns moments de gran incertesa. Llavors, quan el contacte per ràdio es va restablir, la tripulació va mirar cap amunt i va veure la imatge que descrivien així: «Veure la Terra com realment és, petita i blava i bonica, en aquest silenci etern en què flota, és veure'ns nosaltres mateixos junts com a genets sobre la Terra, germans en aquella brillant bellesa en el fred etern, germans que saben, ara, que son germans de veritat». Mentre la tripulació observava la Terra emergint de la foscor buida de

l'espai, el comandant de la missió, Frank Borman, va llegir aquest fragment del llibre del Gènesis «Al començament Déu va crear els cels i la Terra». La imatge presa des de la nau batejada com «La Terra ixent», esdevingué un esclat per a la consciència de la humanitat

7. La reacció institucional

El Club de Roma, una organització no governamental integrada per polítics i científics i fundada l'any 1968, va encarregar al MIT l'informe que es publicà el 1972 amb el títol «Els límits del creixement», de gran influència en opinadors i legisladors que després d'analitzar el creixement de la població mundial, l'impacte de la industrialització i la contaminació i el ritme d'explotació dels recursos naturals, arribava a la contundent i dramàtica conclusió que durant els propers 100 anys la Terra col·lapsarà. La tesi de l'informe era que en un planeta limitat les dinàmiques de creixement exponencial, concretades en el creixement de la població i del PIB, no eren sostenibles per a arribar a la proposta de creixement 0. La tesi del Club de Roma ha estat monitoritzada i recentment avaluada pel científic italià Ugo Bardi en el seu «The limits of growth revisited» (2011) on confirma la vigència de les tesis formulades l'any 1972.

La progressiva presa de consciència del mal creixent que la humanitat estava infruint al planeta, la consciència de la seva fragilitat, una renovada descoberta dels valors naturals i la contestació de les males pràctiques causants del deteriorament ambiental feien inajornable la resposta per part de les institucions. Es cert que en els anys posteriors a la segona guerra mundial, alguns països havien adoptat tímides iniciatives legislatives de caire mediambiental, com ho va ser la Clean Water Act nord-americana promoguda el 1948 pel president Truman o la ja esmentada limitació de la producció i us del DDT derivada de la valenta denúncia de Rachel Carson.

Però no és també fins a la dècada dels 70 quan tota aquesta eferescència es materialitza en multitud de mesures legislatives, i és l'any 1972 que es celebrà la Conferència d'Estocolm, la primera gran con-

ferència de l'Organització de Nacions Unides sobre qüestions ambientals internacionals, que va marcar un punt d'inflexió en el desenvolupament de la política internacional del medi ambient. L'Assemblea General presidida per U Thant va convocar la conferència a iniciativa del govern suec, oberta i dirigida pel primer ministre Olof Palme i el secretari general Kurt Walheim, i comptà amb l'assistència de representants de 113 països, 19 organismes intergovernamentals i més de 400 organitzacions intergovernamentals i no governamentals. La importància de la conferència d'Estocolm és en el fet que per primer cop es va situar el medi ambient a l'agenda global i va servir per posar les bases per a l'inici de les polítiques ambientals en els països industrialitzats. També va servir per crear el PNUMA, el Programa de les Nacions Unides pel Medi Ambient, va estatuir «el dret de les persones a viure en un medi ambient de qualitat que els permeti dur una vida digna i gaudir de benestar». És a partir d'aquest reconeixement que en els anys immediatament següents una cinquantena de governs o l'Organització per a la Unitat Africana varen adoptar instruments legals o introduïren en les seves constitucions la consideració del medi ambient com a dret fonamental de la persona. També fins al 1975 s'aproven 31 lleis ambientals a països diversos, i progressivament la protecció del medi ambient va ocupant el lloc que correspon a les agendes regionals i estatals. L'any 1982 110 països tenien un ministeri o una secretaria d'estat de medi ambient, abans de la Conferència d'Estocolm només 10. Els primers convenis internacionals multilaterals es promouen dins la fructífera dècada dels 70.

El nostre Futur Comú (1987) va ser el resultat de l'encàrrec d'elaborar un programa mundial pel canvi que l'assemblea General de Nacions Unides va fer a la primera ministra poruga Gro Harlem Brundland amb l'esperança que el medi ambient deixés de ser una qüestió secundària en la presa de decisions polítiques importants i una crida al retorn al multilateralisme a la fi de la guerra freda i la política de blocs. L'impacte del document va ser i continua essent decisiu, i si abans la tònica general de les polítiques ambientals consistia a centrar-se només en els símptomes de la problemàtica com la contaminació en les seves manifestacions a l'aigua, al sòl o a l'aire, és a partir de la seva

Es varen escometre les causes dels problemes, com les polítiques energètiques, industrials o agrícoles, introduint el transcendent concepte de *desenvolupament sostenible* amb l'apel·lació ètica al compromís intergeneracional.

influència que es varen escometre les causes dels problemes, com les polítiques energètiques, industrials o agrícoles, i que s'introduí el transcendent concepte de *desenvolupament sostenible* amb l'apel·lació ètica al compromís intergeneracional per tal de revertir el fet que «mentre exhibim beneficis en l'estat financer de la nostra generació els nostres fills n'heretaran les pèrdues» i s'insistí pels que el sistema econòmic global està totalment interconnectat amb el sistema ecològic de la Terra, i per tant el medi ambient ha d'estar integrat en tots els processos de presa de decisions polítiques, econòmiques i personals, estatuïnt la indissociable vinculació entre preservació del medi ambient i les polítiques de desenvolupament econòmic i humà de les poblacions més desafavorides.

També va fer la crida per celebrar en 5 anys una conferència internacional per concretar plans de la transició cap al desenvolupament sostenible, que es va concretar en la celebració l'any 1992 de la Cimera de la Terra a Rio de Janeiro on 176 caps d'estat, en una trobada internacional de dimensions mai vistes, intentaren pactar les bases de la sostenibilitat del desenvolupament futur, però només evidenciaren les múltiples resistències a canviar el model de creixement, a mitigar les causes dels problemes ambientals, en especial del canvi climàtic, i a construir unes noves bases de col·laboració Nord-Sud per al desenvolupament dels països empobrits. Iniciatives com l'Agenda 21 o el Conveni sobre Canvi Climàtic prenen forma a Rio 92, però en aquest darrer cas el Conveni quedà molt lluny de les mesures necessàries per fer front a l'alarmant escenari que havia posat de manifest l'informe emès el 1990 pel Panell Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic (IPCC), l'equip científic creat per Nacions Unides per deter-

minar l'impacte sobre el clima de l'increment de les emissions de CO₂ derivat de l'ús massiu de combustibles fòssils des de l'inici de la revolució industrial. El 1997 es va afegir al Conveni el Protocol de Kyoto, però la seva aplicació està tenint una eficàcia més que dubtosa, limitat per la manca de compromís dels estats. A finals d'any la 21a conferència de les parts del Conveni sobre Canvi Climàtic es reunirà a París per intentar avançar en la seva aplicació, actualitzar objectius i cercar compromisos, però els dubtes sobre l'èxit de la trobada estan més que fonamentats, malgrat les dramàtiques crides a l'acció. El binomi entre sostenibilitat ambiental i eradicació de la pobresa esdevé indissociable des de l'informe Brundtland, com ho constaten els «Objectius del Mil·lenni», el pla d'acció de Nacions Unides per millorar el benestar mundial aprovat l'any 2000, la Cimera Mundial de Johannesburg sobre Desenvolupament Sostenible del 2002, centrada en la pobresa i el medi ambient, o la Cimera de la Terra del 2012, també coneguda com a Rio + 20.

Malgrat els esforços d'institucions internacionals i governamentals, la consciència crítica i l'acció de les ONGs, la progressiva conscienciació i la responsabilització del món econòmic, la sensibilització de la ciutadania o l'avenç tecnològic, la realitat de la problemàtica mediambiental en les seves diverses manifestacions, posa de manifest que la resposta no està a l'alçada de la gravetat de la situació. Són constatables els avenços en alguns aspectes no menors, cosa que fàcilment podem apreciar com a ciutadans d'un país desenvolupat, però en l'àmbit mundial es manté la magnitud de les agressions que els humans infringim al planeta, i els símptomes creixen per acumulació. Encara hi ha qui pensa que la comunitat científica exagera quan adverteix que estem arribant al punt del no retorn en el problema del canvi climàtic? Preguntem-nos per què el Papa Francesc titlla de deure moral la lluita contra el canvi climàtic, ahora que anuncia una Encíclica sobre el tema que molts esperem amb expectació confiant que el seu carisma i lideratge serveixi per convèncer el món de la necessitat d'actuar!

Acabo amb la inspiradora reflexió que feia l'admirada Rachel Carson poc abans de morir, l'any 1964: «L'actitud de l'home vers la

L'home és part de la natura, i la seva lluita contra la natura és inevitablement una lluita contra ell mateix.

natura ha adquirit un caràcter crític perquè hem desenvolupat la capacitat de destruir-la, però l'home és part de la natura, i la seva lluita contra la natura és inevitablement una lluita contra ell mateix. Tenim un gran repte davant nostre, provar la nostra maduresa i el nostre coneixement, no només per la natura sinó sobretot per nosaltres mateixos».